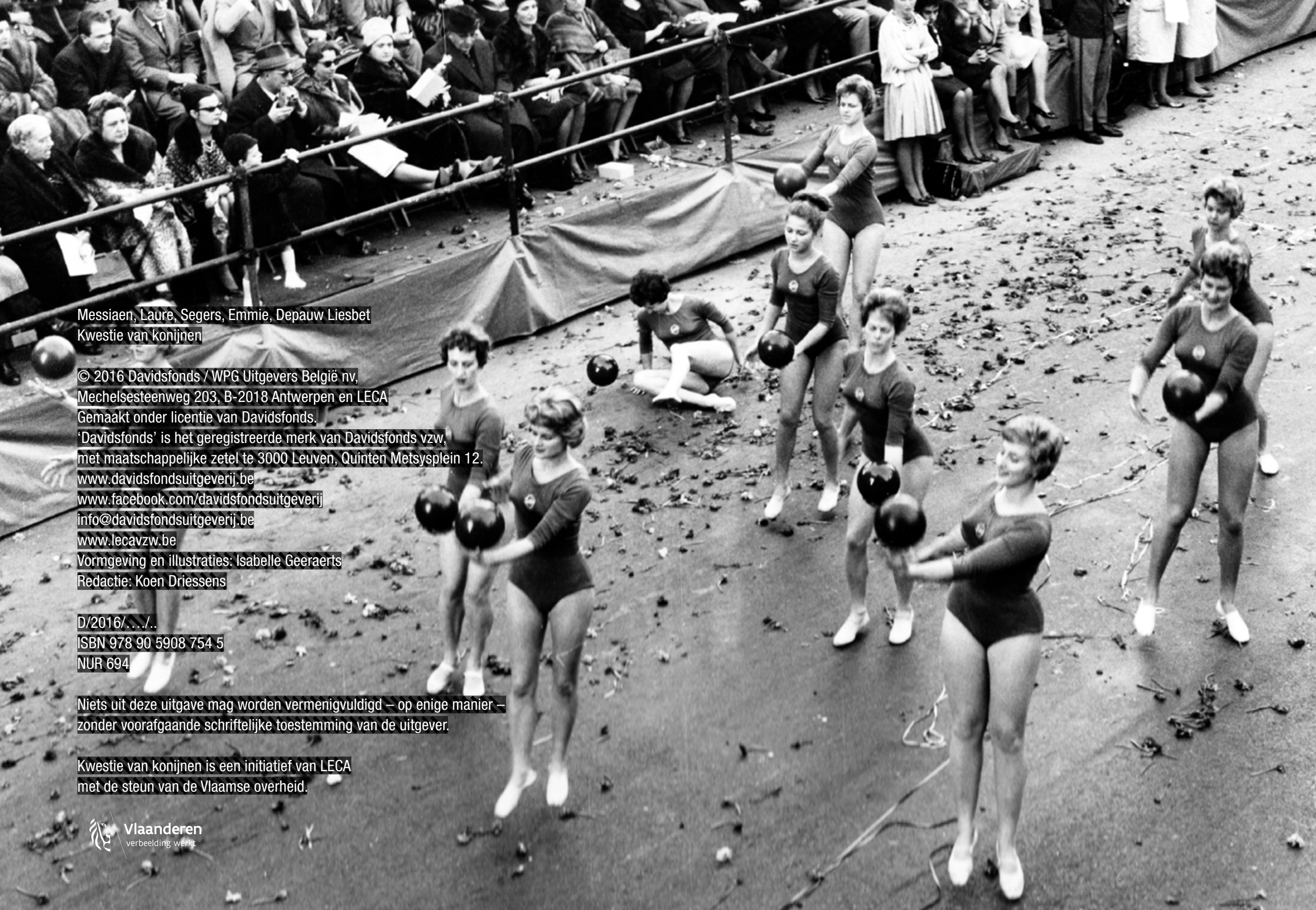

KWESTIE VAN KONIJNEN

verrassende verklaringen
voor alledaagse gebruiken

Laure Messiaen, Emmie Segers en Liesbet Depauw

Messiaen, Laure, Segers, Emmie, Depauw Liesbet
Kwestie van konijnen

© 2016 Davidsfonds / WPG Uitgevers België nv,
Mechelsesteenweg 203, B-2018 Antwerpen en LECA
Gemaakt onder licentie van Davidsfonds.

'Davidsfonds' is het geregistreerde merk van Davidsfonds vzw,
met maatschappelijke zetel te 3000 Leuven, Quinten Metsysplein 12.

www.davidsfondsuitgeverij.be

www.facebook.com/davidsfondsuitgeverij

info@davidsfondsuitgeverij.be

www.lecavzw.be

Vormgeving en illustraties: Isabelle Geeraerts

Redactie: Koen Driessens

D/2016/.../...

ISBN 978 90 5908 754 5

NUR 694

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd – op enige manier –
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Kwestie van konijnen is een initiatief van LECA
met de steun van de Vlaamse overheid.

De paashaas is eigenlijk een konijn. Eten doen we natuurlijk netjes met een vork. En ons huis kan best wel wat plantjes gebruiken. Ons dagelijkse leven zit vol met dit soort kleine tradities, gewoonten en gebruiken. Ze bepalen ons doen en laten en voelen in alles vertrouwd. Ze bieden structuur en houvast, waardoor ze de dagelijkse gang van zaken makkelijker maken. En omdat ze zo vanzelfsprekend zijn, vallen we voortdurend terug op deze handelingen. Veel van onze gewoonten en gebruiken hebben we uit het verleden overgeërfd. Maar waarom doen we eigenlijk wat we doen? En wie is daar als eerste mee begonnen?

Voor iedereen die geïnteresseerd is in de kleine geschiedenissen van het dagelijkse leven, stelde LECA (Landelijk Expertisecentrum voor Cultuur van Alledag) dit boek samen. Als centrum voor alledaags erfgoed beantwoorden we al 25 jaar vragen over het hoe en het waarom van alledaagse gebruiken. Een heldere verklaring vinden is echter moeilijker dan je zou verwachten. De sporen die we hebben, zijn vaak gekleurd of voor interpretatie vatbaar. Wie het internet afschuimt, krijgt nochtans een andere boodschap: op iedere waaromvraag is er online een hapklaar antwoord. Gebruiken worden vol overgave eeuwenoud geschat, geprojecteerd op 'heidense' gebruiken of voorgesteld als onveranderlijk. Meer dan eens spreken bronnen elkaar zelfs ronduit tegen. In die overvloed aan informatie zijn feit en fictie moeilijk van elkaar te onderscheiden.

Ook academici zijn het onderling niet altijd eens. De wetenschap heeft intussen aangetoond dat veel van de gebruiken die een samenleving als oeroud bestempelt, dat in wezen vaak niet zijn. Onderzoekers raden dan ook aan om voorzichtig te zijn en te spreken in termen van analogieën in plaats van continuïteit. Het is ook de invalshoek die we voor dit boek hanteren. Veel vragen zijn nog in onderzoek. Daarom gingen we na wat we op dit moment weten op basis van betrouwbare bronnen. Het resultaat is een boek met vaak verrassende antwoorden op prikkelende vragen, gebaseerd op verklaringen die op dit moment aan de geschiedenis afgetoetst kunnen worden. Dit boek is geen eindproduct: het is een manier om aandacht te vragen voor de complexiteit van het verleden. We hopen dat het mensen aanzet om met nieuwsgierige blik naar de wereld te kijken.

LECA vzw

WAA

ROM

W1	Waarom is de paashaas in het Engels een konijn?	12	40	Wat zegt een cadeautje over jezelf?	W14	W27	Komen suikerbonen uit een luiert?	66	104	Wat maakt van Sint-Jozef een goede makelaar?	W40
W2	Heb je een ooievaar nodig om een baby te krijgen?	14	42	Waarom draait een klok naar rechts en niet naar links?	W15	W28	Hoe veroverde <i>Happy Birthday to you</i> de wereld?	68	106	Waarom staan de letters op een klavier niet alfabetisch?	W41
W3	Moet je een prinses zijn om met een vork te eten?	16	44	Waarom schudden we elkaar rechts de hand?	W16	W29	Aan wie hebben we de kerstboom te danken?	72	108	Waarvoor zijn schrikkeljaren nodig?	W42
W4	Waarom eten we popcorn in de cinema?	18	46	Wat hebben jongens met roze?	W17	W30	Wat is zo griezelig aan Halloween?	76	110	Wie kwam op het idee gratis prentjes te geven bij producten?	W43
W5	Wie was de kop van Jut?	20	48	Zijn aprilvissen grappig?	W18	W31	Wat heeft de klapproos dat het madeliefje niet heeft?	78	112	Waar komt de nieuwjaarsbrief vandaan?	W44
W6	Is Zwarte Piet wel zwart van het roet?	22	50	Stinken rijke mensen?	W19	W32	Waarom heeft een damesfiets geen stang?	82	116	Wat betekenen de munten op militaire graven?	W45
W7	Wat doen planten in huis?	26	52	Wat doet rijst voor je huwelijk?	W20	W33	Wanneer werd de vleermuis een vampier?	86	118	Hoe komt het dat fabrieken ons slaappatroon regelden?	W46
W8	Waarom dragen zeelieden een gouden ooring?	28	54	Waarom lachen mensen nooit op oude foto's?	W21	W34	Waar zit de datum verstopt?	88	120	Waar komt het woord jojo vandaan?	W47
W9	Wat hebben meiklokjes met 1 mei?	30	56	Brengt dertien echt ongeluk?	W22	W35	Wat hebben heiligen met kermis?	90	122	Sinds wanneer vieren mensen hun verjaardag?	W48
W10	Waarom doet Antwerpen tegendraads over moederdag?	32	58	Waarom rijden onze treinen links en elders rechts?	W23	W36	Wie zit er achter de reuzen?	92		Waarom kiezen we een koning voor één dag tijdens Driekoningen?	W49
W11	Waar komen indianen-verhalen vandaan?	34	60	Wat zoeken mensen in een tent?	W24	W37	Waarom zegenen we de zee?	94	124	Hoe werd zwart de kleur van de rouw?	W50
W12	Wat hebben bijbelgeleerden tegen vleermuizen?	36	62	Waarvoor offeren we een uur slaap op in de zomer?	W25	W38	Hoe is de smiley in onze mails en sms'jes terechtgekomen?	96	126		
W13	Wat zijn we kwijt op Verloren Maandag?	38	64	Wie vond dierendag uit?	W26	W39	Wat heeft Sint-Maarten met bieten?	100	130	Meer info	
									138	Index	

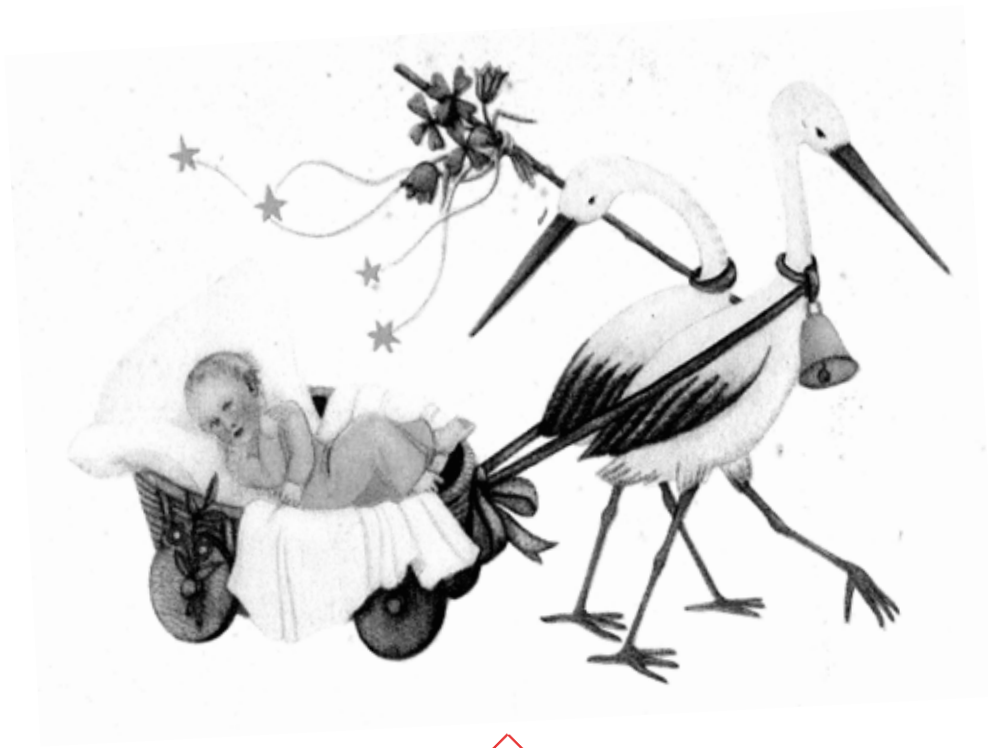
WAAROM IS DE PAASHAAS IN HET ENGELS EEN KONIJN?

Bij ons brengt een haas op Pasen eieren, in Engelstalige landen is dat een konijn. Beide hebben nochtans hetzelfde dier als stamvader: de Duitse paashaas. Eind achttiende eeuw dook die voor het eerst op in Duitse kinderprenten en -boeken. In die periode groeide de belangstelling voor sprookjes, sagen en legenden. Bovendien ontstond er op dat moment een nieuwe mentaliteit, die men later benoemde als 'de burgerlijke cultuur'. Die was gebaseerd op discipline, gehoorzaamheid en vlijt. Figuren als Klaas Vaak, Zwarte Piet en Vadertje Tijd moesten helpen om kinderen daarvan te doordringen. Ook de paashaas paste in dat rijtje. Zoete kinderen werden beloond, anderen bleven letterlijk op hun honger zitten. Vanuit Duitsland verspreidde de paashaas zich naar de rest van Europa. Vooral kinderboeken speelden daarbij een belangrijke rol. Sommige boeken waren zo succesvol dat ze internationaal werden verdeeld. Een bekend voorbeeld daarvan is het boek *Die Ostereier* (1816) van Christoph von Schmid, dat in heel wat talen werd uitgebracht. In 1825 kwam de Nederlandstalige versie op de markt. Het boek beschreef hoe kinderen vogelnestjes maakten in het bos en daarna paaskoeken gingen eten. Toen ze merkten dat de nestjes vol gekleurde eieren lagen, riep het kleinste meisje dat de haas die moest gelegd hebben. Want: 'Zulke schoone eieren leggen de hoenders niet.'

Ook postkaarten gaven een stevige duw aan de bekendheid van de paashaas. Dankzij nieuwe drukprocedés werden postkaarten aan het eind van de negentiende eeuw

een pak goedkoper. Samen met de introductie van de postzegel zorgde dat voor een enorme toename van het aantal verstuurde kaarten. Pasen was een van de hoogtepunten in het postkaartjaar. Er zijn dan ook talloze kaarten met paashazen- en konijnen bewaard. Toen veel Europeanen in de negentiende eeuw naar Amerika verhuisden, namen ze hun paashaasgebruiken mee. Ergens onderweg werd de haas vervangen door een konijn, vermoedelijk omdat het woord bunny (konijn) beter aansloot bij de leefwereld van kinderen dan het harder klinkende hare (haas).

ZULKE
SCHOONE
EIEREN
LEGGEN
DE
HOENDERS
NIET.

HEB JE EEN OOIEVAAR NODIG OM EEN BABY TE KRIJGEN?

Sinds de negentiende eeuw maken we kinderen wijs dat baby's gebracht worden door de ooievaar. Het ging toen zelfs zover dat vooraanstaande kinderpsychologen openlijk het sprookje van de ooievaar promootten. Kinderen – zo werd gedacht – waren seksueel neutrale wezens die zo lang mogelijk 'onbedorven' moesten blijven. De opkomst van de ooievaar liep samen met een sterk gewijzigd idee over wat een kind was. In de middeleeuwen werden kinderen gezien als een soort van miniatuurvolwassenen. Ze droegen dezelfde kledij als hun ouders, draaiden heel snel mee in het arbeidscircuit en werden over het algemeen niet gezien als een speciale categorie. Over seksualiteit werd heel open gepraat. Veel kinderen sliepen in dezelfde ruimte als hun ouders. Verhaaltjes over ooievaars zouden dan ook erg ongeloofwaardig zijn geweest.

In de late zeventiende eeuw kwam daar verandering in. Moralisten en pedagogen lanceerden een nieuw kindbeeld, met succes. Ze stelden kinderen voor als fragiele wezens die tegen zowat alles beschermd moesten worden. In hun visie waren kinderen puur, kwetsbaar en seksueel onschuldig. In grote lijnen is dat nog steeds hoe wij over kinderen denken. Maar de opvattingen over seksuele opvoeding zijn grondig veranderd. Sinds de seksuele revolutie van de jaren 1960 krijgen kinderen meestal de waarheid te horen. Toch is de ooievaar niet verdwenen. Hij blijft een geliefd onderwerp voor geboortekaartjes, advertenties, prentenboeken, moppen en nog veel meer. Kinderen mogen dan niet meer in dit sprookje geloven, volwassenen houden er met plezier aan vast.